

OBRAZLOŽENJA NAGRADE GRIGOR VITEZ 2012.

Obrazloženje Nagrade „Grigor Vitez“ 2012. za književni tekst

Na ovogodišnji Natječaj za Nagradu „Grigor Vitez“ u kategoriji ilustracije i teksta prispjelo je ukupno 51 knjiga iz produkcije 21 nakladnika. Među tekstovima prevladavaju romani i pripovijetke, pet je pjesničkih zbirki kao i velik broj kvalitetnih slikovnica. Stručno povjerenstvo pažljivo je pregledalo i pročitalo godišnju produkciju te uočilo da se nastavljaju neke od tendencija prisutnih i proteklih godina.

Uprkos većem broju pjesničkih zbirki (pet knjiga) suvremeno stvaralaštvo hrvatske poezije za djecu ne odlikuje se kvalitetom te kao da je zastalo ili se vratilo na poetsko kazivanje prošlih stoljeća. Stoga se više od desetljeća ne pojavljuje novo značajnije ime u svijetu suvremene hrvatske dječje poezije te nam ostaje da i dalje s djecom uživamo u stihovima naših živućih klasika poput Luka Paljetka i Zvonimira Baloga.

U kategoriji proznih tekstova produkcija je bogatija nego proteklih godina. No, u većem broju tekstova uočava se i nadalje ozbiljna količina stereotipa u oblikovanju priče i likova, osobito u knjigama namijenjenim mladeži. U želji da se što više približe životu mladih, baveći se glazbom, sapunicama, TV emisijama i internetom, mnogi autori sve su dalje od literature. I za kraj konstatacija člana Povjerenstva, pisca Ludwiga Bauera:

„U vezi s pisanjem za djecu valja stalno upozoravati na raširenu zabludu. Misli se da je pisanje za djecu lako, odnosno da je to puno lakše od *pisanja za odrasle*. To jednostavno nije točno. Bez obzira kome je beletristika namijenjena – pisanje traži istinski talent i poznavanje zanata. Obje bih ove komponente podjednako naglasio. Pitanje talenta nesumnjivo je jasno; bez talenta nema umjetnosti. Ali bez poznavanja zanata talentirani pojedinac ne zna točno što bi sa svojim bogomdanim talentom učinio, a što je najvažnije, ne može razviti potrebnu mjeru autokritičnosti. Svi pravi profesionalci pera, da ih tako nazovem, znaju da kvaliteta teksta u mnogome ovisi i o izbacivanju slabih mjesta. Čini se da to treba stalno ponavljati piscima i izdavačima knjiga za djecu: autokritičnosti nikada dosta.“

Sukladno navedenom mišljenju, a sagledavajući ukupnu godišnju produkciju, uočljiv je nedostatak većeg broja urednika u izdavačkim kućama koji bi se ozbiljno i predano bavili dječjom knjigom, podjednako tekstom i ilustracijom. Osobito je šteta da se u opremi knjige premalo angažiraju akademski obrazovani hrvatski ilustratori i dizajneri, a zbog tzv. komercijalnih razloga promiče se kič i autori amateri.

Nakon pažljivog čitanja i razmatranja književnih djela u uži izbor za nagradu za književni tekst povjerenstvo je uvrstilo osam naslova:
(abecednim redom autora)

Maja Brajko Livaković: *Nemoj reći nikome*, Alfa Zagreb
Ljubica Gjenero: *Koraljna ogrlica*, Alfa Zagreb
Stjepan Lice: *Bubekovo gnijezdo*, Alfa Zagreb
Nada Mihelčić: *Napokon brucošica*, Izvori Zagreb
Mirjana Mrkela: *Dragi Olivero*, Vlastita naklada Zadar
Branka Primorac: *Zvonka Zmaj i tri kavalira*, Alfa Zagreb
Norma Šerment: *Adrijanin vrt*, Algoritam Zagreb
Silvija Šesto: *Tinuninu*, Naklada Semafora Zagreb

Romanom **Nemoj reći nikome** Maja Brajko Livaković, u skladu s dosadašnjim opusom, nastavlja se baviti problemskom literaturom za mlade, ovaj puta to je otmica mladih djevojaka za potrebe krađe organa i prostitucije. Roman je sazdan od dvije stilski i sadržajno odjelite cjeline, međusobno u pomalo nategnutoj uzročnopsljedičnoj svezi. Prva je niz dugih, neobaveznih razgovora današnje mladeži kao slika površnosti, djetinje neozbiljnosti i prepuštanja zavodljivosti potrošačke kulture i posvemašnje estradizacije društva, dok je druga po kratkim rečenicama, bljeskovima slika i zgusnutim skicama događanja nalik na knjigu snimanja kakvog filma. Kada je riječ o njihovoj romanesknoj svezi, moglo bi se pomisliti kako je tema druge cjeline gruba kazna glavnoj junakinji za površan život i naivnost opisane u prvom dijelu knjige. No, obje su cjeline, u maniri dječje stvarnostne proze, ispisane vrlo kultivirano, čime se Maja Brajko Livaković učvršćuje u vrhu naših književnica za djecu i mlade.

Kratki roman za djecu **Jelice Gjenero Koraljina ogrlica** zanimljive je tematike: problematizira uvjete života na otoku. Ovu prozu odlikuje jednostavno i skladno pripovijedanje unutar čvrsto vođene fabule s jasnim zapletom i raspletom. Temelj zapleta je sukob članova obitelji koji se ne mogu složiti oko izbora mjesta za život. Stvarno se prepleće s čudesnim, mističnim vjerovanjem ljudi u morske vile kojima se otočani utječu u borbi s životnim teškoćama. Morska vila Koraljka i njezina ogrlica simboli su ljudskih vrijednosti i ustrajnosti koje su održale život na otoku kroz generacije. Jednostavno i lijepo ispričana tema gubitka i stjecanja identiteta.

Bubekovo gnijezdo Stjepana Lice je biranim jezikom te jasnim i čvrstim rečenicama skrojena zbirka priča za djecu nižega školskog uzrasta. Knjiga je u cijelosti posvećena motivici nade, radosti, ljubavi, ustrajnosti i pripadanju, mahom temama zaboravljenim i zanemarenim u prozi za djecu (i odrasle, uostalom) zbog nadiruće surovosti, sirovosti i ispraznosti tzv. modernih vremena. Na naoko bezazlenim pričama Stjepana Lice i mnogi bi se odrasli čitatelj mogao ogrijati. Ogrijati se na nevinosti i mudrosti onoga bitnog čime se hrani i jača ljudsko odrastanje.

Nada Mihelčić u romanu **Napokon bruošica** ambiciozno pokušava stvoriti romanesknu fresku svijeta adolescentice. Ona vješto slaže rečenice, projicirajući literarnu stvarnost mladeži koja se vjerojatno dodiruje sa stvarnošću realnog svijeta, iako se s njome ne poklapa. Ambicioznost se ogleda u pokušaju glavne junakinje da što slojevitije shvati svijet oko sebe i da u pogledu vlastitih izbora donosi prave odluke. Dva fokusa fabule – gubitak djevičanstva i ostvarenje statusa bruošice pomalo se utapaju u nizu situacija koje nisu uvijek funkcionalno motivirane. Možemo to gledati i kao raspršenost svijeta mladog čovjeka, ali i kao želju da se u povodu jedne tematske cjeline dodirnu i mnoge druge.

Branka Primorac u romanu **Zvonka Zmaj i tri kavalira** opredjeljuje se za poznato – njena središnja tema je nasilje među mladima i način na koji mu se moguće suprotstaviti, a u hrvatskoj književnosti za djecu i mlade ta je tema zadnjih godina prilično česta, što također ima svoje razloge i svoje opravdanje. Rješenje problema koje nam nudi autorica Branka Primorac jest svojevrsna mobilizacija svih dobrih snaga – treba se osloniti na sebe, na zajedništvo s prijateljima, i na odrasle koji bdiju nad mladima. Ako malo proširimo perspektivu, mogli bismo reći da je ovo još jedna knjiga o sukobu dobra i zla, o mogućnostima etičnog ponašanja – teme kojima se književnost uvijek iznova bavi, navodeći svoje – u ovom slučaju mlade – čitatelje da se i sami zamisle nad njima, povežu ih s vlastitim iskustvom, izgrade neke vrijednosti i uključe ih u vlastiti odnos prema životu.

Adrijanin vrt Norme Šerment maštovita je i lucidna knjiga, bogato metaforična u detaljima i kao cjelina. U leksiku slobodna i vrlo bogata a u rečenici pjevna i vatrometna, s bujnom slikovitošću što često izmiče svakoj čitalačkoj navici i standardima čitalačkog iskustva, ova se knjiga nameće kao potpuna novost u hrvatskoj književnoj proizvodnji za mlade adolescentnog uzrasta. No, bez „discipline mašte“ a povodeći se za glatkoćom svoga kazivanja, autorica je opteretila tkivo romana prašumom slika i vizija u kojoj će mladim čitateljima biti teško dokučiti smisao njihove pretjerane simboličnosti.

Izdvojivši u uži izbor knjige za koje se može argumentirano tvrditi da su u cjelini kvalitetnije od drugih, stručno Povjerenstvo je odlučilo da se **dvije knjige nagrade Nagradom „Grigor Vitez za tekst u 2012. godini.**

To su knjige:

Mirjana Mrkela: *Dragi Olivere* i Silvija Šesto: *Tinuninu*

Dvjesto godina od rođenja Charlesa Dickensa i roman *Oliver Twist* potakli su **Mirjanu Mrkelu** na pisanje knjige za djecu. Kratki epistolarni roman *Dragi Olivere* čine pisma što ih Oliveru Twistu upućuje dvoje današnje djece, dječak – željeno dijete iz sretno obitelji i djevojčica - ostavljeno dijete iz doma za napuštenu djecu. U brzom ritmu što potiče čitateljsku znatiželju naizmjenično se niže 88 kratkih pisama glavnih protagonista te se postepeno, kroz zajedničke prostore i znance, njihove sudbine čvrsto isprepleću, na kraju i sjedinjuju.

Uz socijalnu tematiku knjiga ozbiljno progovara i o problemu nasilja, kako među mladima, tako i u društvu općenito. Ogoljelo, elementarno nasilje i djece i odraslih pratimo u domu za napuštenu djecu, dok u uzornoj obitelji vršnjačko nasilje kome je izvrgnuto dijete prolazi nezapaženo. Autorica vješto vodi, zapliće i raspliće radnju te uz socijalnu tematiku roman obiluje elementima dječjeg aktivizma i pustolovine. Fingirajući u pismima dječji jezik i izričaj spisateljica je prožela roman finim humorom. Vrline su to koje će bez sumnje privući male čitatelje.

Knjiga ***Tinuninu* Silvije Šesto** simpatična je i intrigantna literarna svaštara složena od poezije, proze, parodija, djetinjih sentencija, bilješki i dramskih tekstova. Ludistički intonirani tekstovi u ozračju vrckavoga i nenasilnog humora (kakvog u odraslih više nema ni u naznakama!), unose u našu, formalno i stilski, repeticijsku dječju književnost novi dašak svježine, jezične i stilske otkvačenosti, ljupke maštovitosti i zaigranosti. Autorica ne poučava niti prisilno odgaja; ona djecu naprosto razveseljuje.

To je iskreni humor, humor bez prenemaganja, humor bez pretenzija da bude cool, tj. imitacija dječjeg svijeta. Čini se da ovakav tekst ostvaruje neposrednu komunikaciju s djetetom, da ga zabavlja, ali ga na kraju navodi i da se zamišlja. Po svojoj autentičnosti destrukcije svega lažnog, ova knjiga na kraju ima i edukativnu vrijednost. Djeca će po ovoj knjizi potpuno slobodno pabirčiti riječi, misli i slike koje će ih privući čitanju a poneke od njih možda i pisanju.

Obrazloženje Nagrade „Grigor Vitez“ za 2012. godinu za ilustraciju

Stručno povjerenstvo zaprimilo je i pomno pregledalo 42 slikovnice i ilustrirane knjige nominirane za Nagradu „Grigor Vitez“ za ilustraciju. Tijekom nekoliko sastanaka, među članovima stručnog povjerenstva iskristalizirala su se i uskladila mišljenja o ulasku više autora u uži izbor. Povala se rasprava o kvantitetu i kvaliteti prošlogodišnje produkcije knjiga za djecu kao i trajnim te trenutnim problemima vezanim za specifičnosti našeg stvaralaštva i nakladništva dječje knjige.

Kao već više puta dosada, sa žaljenjem i negodovanjem ustvrdili smo da nedostatak većeg broja kvalificiranih i entuzijastičkih urednika knjižnog i likovnog profila perzistira kao problem u produkciji dječje knjige u Hrvatskoj. Naime, sve naglašenijom postaje pojava nesrazmjerne kvalitete literarnog predloška i ilustracije koji ga prati. Tako je vrlo često pojava da knjiga, kao artefakt ili proizvod, vizualno (ilustracija i njen sveukupni grafički dizajn) izgleda tako nestručno estetski oblikovana, da odbija mogućeg čitatelja teksta! Ova neugodna pojava pojavljuje se u jednako razočaravajućem inverzibilnom obliku: posegne se za vizualno kvalitetnim i privlačnim omotom kojeg, nažalost, ne prati literarni sadržaj. Ukoliko se ovakve omaške i mogu događati autorima koji nisu u poziciji da sami „biraju“ i „kombiniraju“ utoliko veća odgovornost u pogledu stručnosti leži na nakladniku, odnosno njegovom uredniku.

Knjiga jest *proizvod* i podliježe zakonitostima proizvodnje i dobre prođe ali, nažalost, s njom se sve više ophodi kao s *robom*. U ozračju potrošačkog okruženja, zakon profita i komercijalnog tržišta zahtijeva da roba donosi nesrazmijerno više materijalnog nego duhovnog dobitka. Također, raširenost zablude o jednostavnom ustroju dječje osobnosti, koja je tek u razvoju, dovodi do masovne proizvodnje jednostavnih i nekvalitetnih sadržaja, pod geslom instant zabave i užitka. Svi mi, koji bavljenje knjigom za djecu shvaćamo više kao poslanje, a manje kao posao, dobro znamo da se dijete i s najboljim i s najgorim namjerama može pokušati opisati kao praznu čašu ili prazan list papira, kao „materijal“ pogodan za modeliranje, ali da je za odrastanje i sazrijevanje vrlo važno što će žedno dijete piti, odnosno čitati i gledati.

U današnjem trenutku kada je svijet preplavljen vizualnim porukama i atraktivnim medijima, ilustrirana knjiga za djecu može i treba se izboriti za svoje mjesto prvenstveno umjetničkom kvalitetom kao i kvalitetom poruke i osmišljene izvedbe.

U uži izbor za Nagradu „Grigor Vitez“ za ilustraciju u 2012. godini Povjerenstvo je odabralo sljedeće knjige i autore:

(abecednim redom)

Ivana Guljašević, multimedijalno ostvarenje, slikovnica i DVD, *Čovječuljak Snovuljak*, nakladnika Igubuka iz Zagreba.

Čovječuljak Snovuljak je multimedijalno ostvarenje poznate ilustratorice koji uz slikovnicu djeci nudi i obilje drugih sadržaja: kratki animirani film, pričanje priče uz slike na hrvatskom i engleskom jeziku, animiranu pjesmicu, te karaoke: slikovnu i glazbenu podlogu uz koju djeca mogu pjevati. U svim segmentima ovaj je umjetnički proizvod izveden besprijeorno, posebno obzirom na visoku estetsku razinu ilustracija i sveukupnog dizajna.

Marsela Hajdinjak za ilustracije u slikovnicama: *Nezadovoljna bubamara*, tekst Sunčana Škrinjarić i *Božićni snjegović*, tekst Ela Peroci, izdano u nakladi Mozaik knjiga iz Zagreba. Marsela nas uvijek iznova oduševljava kompleksnom tehnikom kombiniranja različitih slikarskih tehnika i minucioznom izvedbom. Istanančanost detalja, ljupkost likova i razigrana kompozicija čine Marseline ilustracije pravom svečanosti za znalce i one malene koji će tek upoznati svijet, kroz čarobni prozor njenih ilustracija i slikovnica.

Ana Kadoić za ilustracije u slikovnici *O strahu i krotitelju lavova*, tekst Melita Rundek, izdano u vlastitoj nakladi Melite Rundek i Ane Kadoić i autorskoj slikovnici *Kod bake* izdanoj u vlastitoj nakladi. Autorica gradi nježne scenografije položene preko obje stranice knjige kombinirajući tehnike kolaža i crteža. Prigušena paleta ploha i stilizacija likova stvaraju nostalgični reto ugođaj slikovnica iz djetinjstva sada već odraslih, te tako čine most između onih koji su bili (a nisu to zaboravili) i onih koji sada jesu djeca, okupljenih zajedno oko knjige.

Andrea Petrlik za slikovnicu *Ljubav*, nakladnika Kašmir promet iz Zagreba.

U slikovnici *Ljubav* Andrea Petrlik svoju je priču ispričala prvenstveno slikama. Snažni potezi kistom, pastozni nanosi boje i naglašavanje forme grafitom odlike su originalnog stila ove autorice. U dvanaest slika ispričana je priča o životu i svijetu djeteta, onakvom kakav bi on trebao biti. Svaku sliku prati tek kratka rečenica kao tema ili naslov slike. Autorica slika sve bitne životne situacije, ne samo u životu djeteta, već i svakog čovjeka, pa i svakog živog bića na Zemlji: potrebu za domom, ljubavlju, prijateljstvom, učenjem i igrom, bez nepravde, ratova i usamljenosti, jednom riječju želju za srećom.

Pika Vončina za ilustracije u autorskoj slikovnici *Emilijina vrlo neobična pustolovina*, nakladnik Mala zvona iz Zagreba. Ovo je treća Pikina slikovnica u nizu o nestašnoj mladoj ovcu Emiliji. Ovoga puta upoznaje svijet kroz susrete s junacima koji su personificirane prirodne pojave. Prozračni kolorit nježnih crteža i razigrana kompozicija kulminiraju dramatski i koloristički u noćnom prizoru na kraju priče. Pikina i Emilijina pustolovina potiče nas na radost igre i življenja kroz istraživanje i upoznavanje svijeta.

* * *

Nagradu Grigor Vitez za ilustraciju u 2012. godini dobiva Tomislav Tomić za ilustracije u slikovnicama: *Kako je paž spasio Zagreb* autora Igora Knížeka i *Volite li životinje?* autorice Nade Zidar-Bogadi, obje u izdanju nakladnika Sipar iz Zagreba.

Tomislav se na hrvatskoj likovno - ilustratorskoj sceni izdvaja po svom majstorskom, izbrušenom crtežu koji se temelji na rasterima korištenima u grafikama starih majstora renesanse kao što su Dürer, Breugel, Schongauer. Najradije ilustrira klasične povijesne bajke u kojima svoje crtačko znanje, preciznu ruku i analitičko oko upregne u autentična uprizorenja povijesnih kostima, arhitekture i ljudskih fizionomija, stvarajući tako arhaični ugođaj. Prigušena paleta tonova s kojima autor boji svoje virtuozne crteže, skladno (su)djeluje u njegovim povijesnim temama kao i u suvremenima, u kojima Tomislav u zadnje vrijeme, s istim sredstvima, stvara posve novo ozračje.

U slikovnici *Kako je paž spasio Zagreb* primjećujemo i znatan utjecaj stripa koji nas kao i Tomislava vraća u doba mladosti (kada je i sam htio postati crtač stripa); stripove autora Novog kvadrata, Maurovića, Fosterovog *Princa Valijanta* i Moebiusovog *Blueberry*. Podrobnim tkanjem linija i stripovskim kadriranjem, autor gradi srednjovjekovne pejzaže i arhitekturu, stvarajući čarobnu i dinamičnu scenografiju za protagoniste priče. Tomislav se angažirano bavi svim elementima koji utječu na vizualni izgled i identitet knjige.

Vrlo često sam oblikuje, crta i boji tipografiju u knjizi. U slikovnici *Kako je paž spasio Zagreb* ornamentalna stilizacija naslova, inicijala i predlista u duhu je vremena i povijesne stilizacije srednjeg vijeka u Hrvatskoj, dok u slikovnici *Volite li životinje?* autor vješto, u skladu s pričom, modernizira crtež, ekspresiju likova i tipografiju. Sukladno tekstu i duhu suvremene estetike Tomislav vještim crtežom perom i digitalnim koloriranjem oblikuje i karakterizira cijeli niz životinja: pasa, mačaka, zlatnih ribica i bijelih miševa... koji u dinamičnoj interakciji promiču stranicama ove šarmantne slikovnice.

Tomislav Tomić pronašao je svoj osobni izričaj - stil, ilustrirajući povijesne priče minucioznom crtežom i stripovskim kadriranjem, ali nije zaobišao zahtjeve modernizma poput autorske suverenosti. Ilustracijama u slikovnici *Volite li životinje?* autonomija njegovog izričaja dobila je novu dimenziju: prepoznatljivosti stila nije namjera da autor sam sebe imitira, već da se kroz nadogradnju vitalizira.

POHVALE NAGRADE „GRIGOR VITEZ“ ZA 2012. GODINU

Božidaru Prosenjaku, uredniku izvornih književnih tekstova u Alfinoj biblioteci *Knjiga za mladež*.

Nakladniku Mala zvana Sanje Lovrenčić za inovativnost i kvalitetnu realizaciju knjige *Priče iz zemlje baobaba*. Riječ je o kod nas gotovo nepoznatoj tradiciji i baštini, a prevedeno je direktno s jezika svahili, što je u našem kulturnom kontekstu poseban poduhvat.

Ivani Guljašević za multimedijalno ostvarenje *Čovječuljak Snovuljak*, nakladnik Igubuka iz Zagreba.

Andrei Petrlik Huseinović za autorsku slikovnicu *Ljubav*, nakladnika Kašmir promet iz Zagreba.

Marseli Hajdinjak za visoko umjetničko ostvarenje u slikovnici *Nezadovoljna bubamara*, tekst Sunčana Škrinjarić, nakladnik Mozaik knjiga iz Zagreba

Nakladničkoj kući Sipar iz Zagreba za kontinuiranu produkciju slikovnica s domaćim umjetnicima-ilustratorima.

Povjerenstvo za dodjelu Nagrade Grigor Vitez za 2012:

Ranka Javor, knjižničarska savjetnica, predsjednica Povjerenstva

Manuela Vladić-Maštruko, ilustratorica, dopredsjednica

Ludwig Bauer, književnik, član

Tito Bilopavlović, književnik, član

Branko Vujanović, likovni umjetnik, član

Snježana Krpes, prof., tajnica Nagrade

U Zagrebu, 23. veljače 2013. godine.